

ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ ТА ВОЛИНИ У ПОЛЬЩІ В ХХ ст.

Футала В. Історія вивчення суспільно-політичного життя українців у міжвоєнній Польщі (1921–1939). – Дрогобич: Коло, 2010.– 456 с.

Праця В. Футали вперше в українській історіографії аналізує й узагальнює величезний масив української та зарубіжної (переважно польської) історичної літератури про суспільно-політичне життя українців у міжвоєнній Польській державі 1921–1939 рр. Книга має чітку структуру, вона складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та іменного покажчика. Для висвітлення проблеми автор обрав тематично-хронологічний метод, що дозволив йому розкрити задекларовану в заголовку тему.

У першому розділі з'ясовано стан історіографічної роботи, теоретико-методологічні засади, репрезентативність джерельної бази, основні етапи та соціокультурні умови розвитку теми. У наступних розділах автор висвітлює історію дослідження тематично широких ділянок життя українців Галичини, Волині й інших осередків їхнього перебування та діяльності в Польщі: функціонування легального політичного табору, представленого партіями національно-державницького спрямування (УНДО, УРП-УСРП, УСДП), консервативними рухами (світським і клерикальним), а також наддніпрянською державно-політичною еміграцією, що прагнула відстоювати інтереси української спільноти легальними засобами, часто шляхом співробітництва з польськими державними структурами (розділ II); сферу радикально-політичних середовищ, представлених праворадикальними УВО, ОУН та ФНЄ, а також ліворадикальними КПЗУ, Сельробом, УСО (розділ III). У четвертому розділі узагальнюється історіогра-

Кривизюк Леонід Петрович, кандидат історичних наук, доцент, Науковий центр Сухопутних військ Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Кривизюк Л.П., 2011

фія діяльності культурно-освітніх організацій, зокрема “Просвіти”, УПТ “Рідна школа”, “Рідної хати”, молодіжних об’єднань “Сокіл”, “Луг”, “Пласт”, “Каменярі”, “Католицька акція української молоді”, жіночих товариств – “Союз українок”, “Дружина княгині Ольги”, студентських об’єднань; простежено розвиток досліджень з історії західноукраїнської кооперації, її організаційних форм, а саме: Ревізійний союз українських кооперативів, “Сільський господар”, Маслосоюз. До речі, чимало активістів українських партій і організацій пройшли перший життєвий вишкіл у легіоні Українських січових стрільців (1914–1918) і Українській Галицькій Армії (1918–1920).

Показано, що історіографія практично всіх сфер суспільно-політичного життя Західної України у 1921–1939 рр. була започаткована вже тоді, у міжвоєнні роки. Першими аналітиками партійних, громадських, кооперативних та інших об’єднань найчастіше були організатори й активісти цих же об’єднань. У 20–30-х роках вийшли друком праці партійних і громадських діячів М. Лозинського, С. Томашівського, О. Назарука, З. Пеленського, П. Лисяка, І. Кедрина, М. Стахіва. Попри значні відмінності цих та інших авторів у підходах до методів боротьби за розв’язання українського питання, для всіх них спільним було толерування легальних форм політичної роботи. В. Футала слушно зауважив, що окремі автори міжвоєнного часу добре бачили внутрішні суперечності не тільки в усьому українському таборі, а й у середовищі політичних партій. Так, Ф. Федорців (С. Білан) відзначав такий стан у середині УНДО.

Низку праць про український рух у Польщі опублікували польські автори, серед них – М. Фелінський, З. Урбанський, А. Бохенський, С. Лось. Вже тоді чимало тенденційних, часто наклепницького характеру праць про УНР і ЗУНР, їхні збройні сили, опублікованих у журналах “Більшовик України”, “Літопис революції”, “Західна Україна”, вийшло з-під пера радянських авторів.

З’ясовано, що у другій половині ХХ ст. суспільно-політичний рух Західної України міжвоєнного періоду став предметом дослідження представників української діаспори, які належали до різних напрямів української історіографії, а також до різних партійно-політичних се-

редовищ. Остання обставина, як відмічає автор, позначилася на їхніх історичних поглядах, а відтак, не сприяла відтворенню всієї правди історії. Це стосується передусім представників націоналістичного напрямку української суспільної думки – З. Книша і П. Мірчука. У цей час значними були напрацювання І. Кедрина, Т. Гунчака, О. Субтельного, М. Богачевської-Хом'як, І. Витановича та ін. Великою мірою з позицій об'єктивності у 50–80-х роках ХХ ст. прагнули висвітлити суспільно-політичні події у Західній Україні 1920–1930-х років польські науковці – Р. Тожецький, Т. Домбковський, М. Іваницький, М. Папежинська-Турек, В. Желенський та ін. Аналізуючи причини не завжди виправданої офіційної політики щодо національних меншин, польські автори водночас намагалися зрозуміти й українську рацію в польсько-українських стосунках. Сказане, однак, не стосується праць Е. Пруса, зокрема його книг про Є. Коновальця, С. Бандеру, Р. Шухевича та А. Шептицького.

У післявоєнні роки західноукраїнська проблематика належала до провідних напрямків досліджень в УРСР, особливо в наукових установах і вищих навчальних закладах західних областей України. В. Футала узагальнив доробок суспільствознавців 1940-х – першої половини 1950-х, другої половини 1950-х – середини 1980-х і другої половини 1980-х років. Проаналізувавши публікації М. Герасименка і Б. Дудикевича, І. Кулика, П. Йови, В. Маланчука та інших, що вийшли друком до 1956 р., історик справедливо констатував, що в таких працях багато політичної нестриманості і мало наукового аналізу. На жаль, подібні вади були властиві працям наступних десятиліть. Проте у 1960–1980-х роках написані за марксистською методологією роботи, що позначені багатством фактологічного матеріалу та нерідко об'єктивним трактуванням історичних подій, фактів, дійових осіб. Їх авторами були М. Кравець, Ю. Сливка, С. Макарчук, Є. Галушко, Л. Олесевич та ін.

Чи не найвагоміше місце у монографії посідає аналіз наукового доробку істориків незалежної України та сучасних зарубіжних дослідників. Науковою новизною та багатою фактографією позначені праці М. Кугутяка, М. Швагуляка, І. Соляра, М. Кучерепи, А. Кентія, С. Куль-

чицького, Г. Касьянова, І. Зуляка, О. Маланчук-Рибак та ін. Автор довів, що предметом підвищеної уваги вчених стали організаційно-політична діяльність націонал-демократів, вироблення стратегії і тактики УНТП-УНДО, масово-політична робота партії та її боротьба за згуртування українського політикуму після українсько-польської війни 1918–1919 рр. Уперше на науковому рівні порушено проблему “радянськості” представників українського національно-демократичного табору. Доволі ґрунтовно вивчено основні віхи історії української соціал-демократії.

До числа пріоритетних напрямів висунулася історична біографістика. Незаперечною заслугою польських учених – Р. Томчика, З. Запоровського, Я. Мокляка, М. Шумила – є предметне вивчення історії УНДО, УРП та діяльності Української парламентської репрезентації. У сучасних умовах розширилося коло дослідників консервативного руху на західних землях України міжвоєнної доби. Вперше чітко окреслено організаційну структуру консервативного руху, усебічно розкрито основні напрями діяльності християнських суспільників.

Із нових методологічних позицій вивчається суспільна місія Греко-католицької церкви та особиста роль А. Шептицького у справі збереження національно-культурної та релігійної ідентичності галицьких українців. В окремий напрям дослідження виділилася проблема відродження Української православної церкви у міжвоєнній Польщі.

Сталися зрушення у вивченні діяльності партій консервативного спрямування. Новими історіографічними фактами поповнилася петлюріана. Найбільший внесок у вивчення цієї проблематики зробили представники київської школи істориків – В. Трощинський, І. Срібняк, М. Павленко, В. Сідак, В. Сергійчук, С. Литвин. Значних результатів досягли і польські дослідники О. Вішка, Я. Бруський, З. Карпус, О. Колянчук.

Відрадно, що у монографії виокремлено цілі напрямки досліджень українського праворадикального руху: політичні та інтелектуальні чинники формування ідеології і практики руху українських націоналістів, революційно-визвольна боротьба УВО та ОУН, історія спеціальних підрозділів націоналістичного руху, політичні портрети діячів національно-визвольної боротьби. Кожний із вка-

заних напрямів позначений суттєвим приростом наукових знань. Уперше на науковому рівні почала вивчатися діяльність Фронту національної єдності. Крім вітчизняних, певний внесок у дослідження проблеми зробили представники зарубіжної історіографії, насамперед, польської (Р. Висоцький). Автор має рацію, стверджуючи, що після 1991 р., по суті, не вивчається історія ліворадикального руху. Якщо брати до уваги фактологічний бік проблеми, то вона залишається на рівні 1989–1990 рр.

В. Футала переконливо довів, що сьогодні дослідниками рельєфніше висвітлено націєтворчу функцію західноукраїнських самоврядних організацій, показано значення їхнього досвіду для формування нової системи цінностей в умовах незалежності України. На професійному рівні написані праці з історії “Просвіти”, УПТ “Рідна школа”, молодіжних організацій “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, “Луг”, жіночого і кооперативного рухів. Корисною для читача стане інформація про внесок польських авторів – М. Сирника, Г. Купріяновича, Є. Дорошевського, Я. Мокляка, С. Заборняка, М. Сича – у вивчення різних аспектів, фрагментів і проблем культурно-освітнього життя, гімнастично-спортивного і кооперативного рухів українців у міжвоєнній Польщі.

Новизна монографічного дослідження зумовлюється і застосуванням міждисциплінарного підходу: до предметно-об’єктного поля історіографії включено праці політологів, філософів, педагогів та інших представників гуманітарних і суспільних наук, які значно поглиблюють знання про суспільно-політичні процеси на західноукраїнських землях та українську військову еміграцію в Польщі у 1920–1930-х роках.

Узагальнення монографії є цілісними та аргументованими. Цілком можна погодитися з автором, що і тепер існує широке поле для продовження реконструкції історії українських політичних партій, організацій, громадських об’єднань, військово-політичної еміграції у міжвоєнній Польщі. Наприклад, слухними є рекомендації щодо написання комплексної праці про рух українських націоналістів у міжвоєнне двадцятиліття, на новій джерельній базі аналізувати літопис ліворадикальних організацій, трагічну

долю західноукраїнських націонал-комуністів, поглибити вивчення питань, пов'язаних із функціонуванням еміграційного уряду УНР, відділів Українського центрального комітету в Галичині, створити більше число просопографічних досліджень тощо.

Попри окремі недоліки (мало уваги звернено на показ здобутків представників львівської школи дослідників праворадикального руху, скупі оцінки праці Б. Гудя та В. Голубка про передумови інтернавання Армії УНР у Польщі тощо), рецензована праця є помітним явищем у сучасній українській історіографії, вирізняється високим фаховим рівнем і заслуговує на увагу науковців.

Надійшла до редколегії 12.04.2011 р.

Кривизюк Л.П.
ЖИЗНЬ УКРАИНЦЕВ ГАЛИЧИНЫ И ВОЛЫНИ В ПОЛЬШЕ В XX В.

В рецензии проанализирована монография В. Футалы, посвященная историографии общественно-политической жизни украинцев в межвоенной Польше.

Kryvyzyuk L.
LIFE OF UKRAINIANS OF GALICIA AND VOLYN IN POLAND IN THE XX-th CENTURY

The article gives an analysis of the research work of V.Futala which dedicated historiography to the social and political life the Ukrainians in Inter-War Poland.